

Ірина Юрїївна ЄПІФАНОВА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів,
Вінницький національний технічний університет
E-mail: epifanovairene@gmail.com

Ірина Вікторівна БЕЗРУЧЕНКО

Вінницький національний технічний університет
E-mail: hotaru.uke@gmail.com

Наталія Олександрівна ПАЛАМАРЧУК

Вінницький національний технічний університет
E-mail: nataly.desemy@gmail.com

**ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА
ПОКАЗНИКАМИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ**

Єпіфанова, І. Ю. Фінансове планування діяльності вітчизняних підприємств за показниками рентабельності [Текст] / Ірина Юрїївна Єпіфанова, Ірина Вікторівна Безрученко, Наталія Олександрівна Паламарчук // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2016. – Том 23. – № 2. – С. 45-50. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Актуальність теми полягає в тому, що ефективність діяльності будь-якої організації визначається наявним рівнем фінансового планування. Планування зосереджене на найвищому рівні управління та має за мету визначення тенденцій розвитку різних аспектів діяльності підприємства, розрахунок та вибір найбільш сприятливих умов його діяльності.

Існує багато методик, за допомогою яких можна ефективно визначити фінансовий стан підприємства. Проте для того, щоб найефективніше відобразити та спланувати фінансову діяльність підприємства, слід урахувати ті показники та фактори, які максимально покажуть розмір прибутку, отриманого підприємством на одиницю витрачених ресурсів, визначать ефективність вкладення коштів у підприємство, раціональність їх використання та здатність до конкурентоспроможності. Отже, слід відобразити фінансовий стан підприємства за показниками рентабельності.

Мета. Метою роботи є систематизація підходів до здійснення фінансового планування діяльності підприємства за показниками рентабельності.

Завданням нашої статті є: визначення сутності прибутку та рентабельності, аналіз необхідності та сутності фінансового планування рентабельності, узагальнення методів аналізу рівня рентабельності.

Метод (методологія). За допомогою абстрактно-логічного аналізу досліджено сутність фінансового планування на підприємстві. Системний аналіз отриманих результатів забезпечує можливість визначити загальні тенденції та необхідність фінансового планування рентабельності підприємства.

Результати. У статті розглянуто методи планування фінансового стану підприємства за показниками рентабельності.

Методи дають можливість створювати більш гнучкі засоби оцінювання фінансового стану підприємства, а також відображають здатність певного підприємства до випуску високорентабельної продукції та можливості до конкурування.

Ключові слова: фінансова діяльність; планування; фінансовий стан підприємства; прибуток; рентабельність.

Iryna Yuriivna YEPIFANOVA

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Finance,
Vinnytsia National Technical University
E-mail: epifanovairene@gmail.com

Iryna Viktorivna BEZRUCHENKO

Vinnytsia National Technical University
E-mail: hotaru.uke@gmail.com

Nataliya Oleksandrivna PALAMARCHUK

Vinnytsia National Technical University
E-mail: nataly.desemy@gmail.com

FINANCIAL PLANNING OF DOMESTIC ENTERPRISES BY PROFITABILITY INDICATORS

Abstract

Introduction. *Actuality of this topic is caused by the effectiveness of any organization and is determined by the existing level of financial planning. Planning has to identify trends of various aspects of business and to consider the calculation and selection of the most favorable conditions for its activities.*

There are many methods by which you can effectively determine the financial position of the company. However, in order to effectively reflect and plan the financial activities of the company you should consider those factors and indicators that show the maximum amount of profits which can be earned by one enterprise and the effectiveness of investing in the company (rational use of these investments and and company's ability to compete should also be considered). Thus, it should reflect the financial position of the company in terms of profitability.

Goal. *The aim of the article is to systematize the approach to financial planning of the company in terms of profitability.*

The objective of this article is to determine the nature of profit and profitability, to analyse the need and nature of financial planning profitability.

The method (methodology). *With the help of abstract logical analysis the essence of financial planning at the enterprise is investigated. A systematic analysis of the results provides the opportunity to identify common trends and the need for financial planning of company's profitability.*

Results. *The article deals with methods of planning of enterprise financial state in terms of profitability.*

The methods make it possible to create a more flexible means for evaluation of the financial conditions of the company and reflect the ability of the company to release some high value products and opportunities to compete.

Keywords: *finance; planning; financial position; profits; profitability.*

JEL classification: D24, O16, O49

Вступ

В умовах ринкової економіки особливе місце займає фінансове планування. Саме стратегічне фінансове планування сприяє розвитку підприємства та забезпечує відносно стабільне отримання бажаного рівня доходів та прибутку. Прибуток є основою фінансування всіх видів діяльності, а його максимізація – важливим завданням підприємства і кінцевою ціллю поточного та стратегічного планування. Однак абсолютна величина прибутку не характеризує рівня ефективності діяльності підприємства: формування висновку щодо рівня ефективності господарювання вимагає порівняння прибутку з понесеними витратами або активами, які забезпечують діяльність підприємства.

Вимірювання прибутковості діяльності підприємства зводиться до проблеми правильного вибору показників рентабельності. Дослідження сутності та оцінювання рентабельності здійснювались такими відомими вітчизняним і зарубіжними ученими, як: В. В. Кобець [1], С. І. Надточій [2], Орлов В. В. [3], Данильчук І. В. [4], О. М. Ястремська [6], Т. А. Обушак [7], В. С. Марцин [8], В. В. Васильєв [9], В. П. Савчук [10], Н. М. Богацька [13], О. І. Гоменюк [14]. О. Й. Шевцова [15]. Водночас недостатньо висвітленим залишається питання фінансового планування за показниками рентабельності.

Мета та завдання статті

Метою статті є систематизація підходів до здійснення фінансового планування за показниками

рентабельності.

Завданням статті є: визначення сутності прибутку та рентабельності, аналіз необхідності та сутності фінансового планування рентабельності, узагальнення методів аналізу рівня рентабельності.

Виклад основного матеріалу дослідження

У ринковій економіці фінансові ресурси вкладаються в будь-яку діяльність за критерієм максимального прибутку. Через це рентабельність або, інакше кажучи, ефективність використання капіталу, відіграє важливу роль при визначенні фінансових результатів роботи підприємства. Адже менеджери та власник капіталу підприємства повинні завжди проводити оцінку будь-якого рішення у сфері управління коштами за допомогою порівняння витрат з прибутком. Важливим моментом також є те, що фінансові ресурси обмежені, а одержаний прибуток – це важливий фінансовий ресурс, який дозволяє знову вкладати кошти та отримувати нові прибутки.

В умовах ринкової економіки роль фінансового планування значно змінилася порівняно з часами централізовано керованої економіки. Нині підприємства самі зацікавлені в реальній оцінці свого фінансового стану як сьогодні, так і на найближчу перспективу. Це відбувається тому, щоб, по-перше, досягти певних успіхів у своїй господарській діяльності; по-друге – забезпечити своєчасне виконання своїх зобов'язань перед бюджетом, соціальними фондами, банками та іншими кредиторами і, як наслідок, захистити себе від штрафних санкцій.

Існують різні підходи до визначення сутності фінансового планування (табл. 1).

Отже, фінансове планування — це складний процес, який містить обробку та систематизацію даних щодо власних можливостей підприємства та пошук нових джерел формування і напрямків їх цільового використання для покращення функціонування підприємства на теперішньому етапі та в майбутньому.

Таблиця 1. Підходи до визначення сутності фінансового планування

Автор	Визначення
Кобець В. В. [1]	Фінансове планування – це процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства у плановому періоді.
Надточій С. І. [2]	Планування — це складний методично-організаційний процес, за якого відбуваються безперервний пошук, оброблення й систематизація інформації та її перетворення в знання про зовнішнє середовище та власні можливості підприємства в контексті його нинішнього функціонування та майбутнього розвитку.
Орлов В. В. [3]	Планування – це розроблення і встановлення керівництвом підприємства системи кількісних і якісних показників його розвитку, в яких визначаються темпи, пропорції і тенденції розвитку підприємства як у поточному періоді, так і на перспективу.
Данильчук І. В. [4]	Планування — це вид, сфера діяльності органів управління підприємства по передбаченню майбутнього стану його економіки на основі врахування дії законів розвитку природи і суспільства, а також тенденцій розвитку підприємства, галузі і національної економіки. Процес планування полягає у визначенні мети, якої підприємство прагне досягнути за певний період, а також засобів, шляхів та умов її досягнення.

Фінансове планування належить до найбільш важливих виявів фінансово-господарської діяльності підприємства, тим самим забезпечуючи попередній контроль за утворенням і використанням трудових, матеріальних і грошових ресурсів та створюючи умови для зміцнення фінансового стану підприємства. Об'єктами планування є: дохід підприємства, відносини з державним бюджетом і державними позабюджетними фондами, обсяг капіталовкладень, інші форми інвестування фінансових ресурсів, обсяг довгострокових кредитів банків на інвестиційні заходи, потреба підприємства у власних оборотних коштах і джерела її покриття [5].

Існує взаємозалежність між фінансовим плануванням на підприємстві, яке ґрунтується на системі виробничопланових показників (обсягу виробництва, реалізації, кошторису витрат на виробництво, плану капітальних вкладень та ін.) та плануванням господарської діяльності [6]. Але аналіз стану фінансового плану – це не простий арифметичний перерахунок показників із виробничого плану у показники фінансові. У процесі аналізу критично оцінюються показники виробничого плану, визначаються раніше не враховані внутрішньогосподарські резерви та визначаються шляхи ефективнішого використання виробничих потужностей та підвищення якості продукції, розширення асортименту та ін. [7].

За допомогою фінансового планування вираховуються внутрішні резерви підприємства,

визначається необхідність дотримання режиму економії. Тобто підприємство ефективніше використовує власні виробничі потужності, підвищує якість продукції, дотримується планових норм затрат праці та матеріальних ресурсів. Як наслідок цього, виконуються плани з отримання певних розмірів прибутку й інших фінансових показників, а запланований обсяг фінансових ресурсів не дає змоги підприємству створювати надмірні запаси матеріальних ресурсів, робити незаплановані капітальні вкладення.

Зважаючи на фінансовий стан вітчизняних підприємств, суттєве зростання постійних витрат (на енергоносії), падіння попиту, спричинене зниженням купівельної спроможності, першочерговим стає питання фінансового планування показників рентабельності.

Рентабельність — це відносний показник, який характеризує рівень доходності (ефективності) підприємства [8]. Економічною сутністю рентабельності є те, що цей показник відображає частку прибутку, що отримується на одну одиницю витрачених ресурсів, і визначається відношенням прибутку до витрачених ресурсів.

Відносний показник рентабельності (на відміну від показника прибутку, який є абсолютним) відображає ступінь прибутковості підприємства. Таким чином, рентабельність означає як економічну категорію, результативний показник, так й інструмент розрахунку чистого доходу суспільства, джерело формування різних фондів.

Аналіз рентабельності підприємства дозволяє визначити ефективність вкладення коштів у підприємство та раціональність їхнього використання. Кожне підприємство зацікавлене в підвищенні рентабельності. Для цього підприємства підвищують якість виробленої продукції, знижують собівартість і втрати трудових і матеріальних ресурсів, більш продуктивно використовують обладнання та ін.

Таким чином можна підсумувати, що показники рентабельності – це відносні характеристики фінансових результатів підприємства і ефективності його діяльності. Вони описують доходність підприємства з різних боків і групуються за інтересами учасників економічного процесу та ринкового обміну [9].

Економічний аналіз зміни рівня рентабельності відіграє важливу роль при виявленні резервів підвищення ефективності роботи підприємства.

Показники рентабельності дають уявлення про достатність (недостатність) прибутку порівняно з іншими окремими величинами, які впливають на виробництво, реалізацію і на фінансово-господарську діяльність підприємства.

Поняття «рентабельність» з позиції підприємства, держави або іншого споживача має різні значення, але в кожному з випадків воно означає вигоду. Коли певне підприємство працює рентабельно, то це показує, що клієнт, купуючи товар або отримуючи певні послуги саме в цього підприємства (його магазинах, складах чи офісах), одержує задоволення від покупки або послуги, і за рахунок податків на рентабельність держава може підтримувати збиткові об'єкти та вирішувати пріоритетні соціальні задачі [10].

Показники рентабельності відіграють важливу роль при оцінці факторного середовища формування прибутку (доходу) підприємства. Вони є важливими елементами при здійсненні порівняльного аналізу та оцінці фінансового стану підприємства та використовуються як інструмент інвестиційної політики і ціноутворення при аналізі виробництва.

Є кілька великих груп показників, які складають систему показників рентабельності:

- показники, що базуються на витратному підході (витратні) - характеризують окупність витрат підприємства та інвестиційних проектів (рентабельність витрат, рентабельність операційної діяльності, рентабельність звичайної діяльності, рентабельність господарської діяльності);
- показники, які характеризують прибутковість продажу (дохідні) - характеризують ефективність комерційної діяльності та відображають суму прибутку, яку отримує підприємство з кожної гривні продажу (валова рентабельність реалізації, чиста рентабельність реалізації, операційна рентабельність реалізації);
- показники, засновані на ресурсному підході (ресурсні) - використовуються для визначення прибутковості ресурсів або капіталу підприємства (рентабельність активів, рентабельність власного та залученого капіталу, рентабельність оборотних та необоротних активів [11-12]).

У практиці фінансового аналізу при оцінці рівня рентабельності проводять факторний аналіз із застосуванням три- та п'ятифакторних моделей. Особливої уваги заслуговують моделі рентабельності власного капіталу.

Трифакторна модель рентабельності була запропонована фінансовими менеджерами фірми «Дюпон», які запропонували визначення рентабельності власного капіталу як добуток чистої рентабельності реалізації, оборотності активів та коефіцієнт фінансового левериджу, тобто за формулою [13]:

$$P_{BK} = P_{чис} \times K_{ОбА} \times K_{ФЛ}, \quad (1)$$

де $K_{обл}$ – коефіцієнт оборотності активів;

$K_{фл}$ – коефіцієнт фінансового левериджу.

З наведеної трифакторної моделі було визначено залежність між рентабельністю та збільшенням частки залученого капіталу, тобто так званого фінансового левериджу, який супроводжується ризиком втрати фінансової незалежності підприємством.

Рентабельність власного капіталу залежить від рівня зміни рентабельності продукції, швидкості обороту капіталу і співвідношення власного і залученого капіталу. З наведеної залежності видно, що віддача капіталу буде зростати при збільшенні частки залученого капіталу у складі сукупного.

Отже, виявлено, що показники рентабельності найефективніше відображають фінансовий стан підприємства. Вони показують розмір прибутку, отриманого підприємством на одиницю витрачених ресурсів, а також розмір прибутку, одержаного з кожної одиниці активів і вкладеного капіталу. Іншими словами, за допомогою аналізу рентабельності визначають ефективність вкладення коштів у підприємство, раціональність їх використання, а також встановлюють здатність певного підприємства до випуску високорентабельної продукції та можливості підприємства до конкурування.

Таким чином фінансове планування показників рентабельності забезпечує ефективність діяльності та підвищує рівень ділової активності та конкурентоспроможності підприємства.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Отже, з викладеного вище можна зробити висновок, що показники рентабельності є ефективним фактором, який ідентифікує фінансовий стан підприємства. Показники рентабельності розраховуються як відношення різноманітних показників прибутку і вкладеного капіталу, обсягу продажу, використаних ресурсів, здійснених витрат та інше.

Одним з важливих показників результативної діяльності підприємства в умовах ринку є прибуток. Абсолютна сума прибутку, яка отримана підприємством, є важливим показником його прибутковості. При цьому використовують показник рентабельності. Рентабельність як показник дає уявлення про достатність (недостатність) прибутку порівняно з іншими окремими величинами, що впливають на виробництво, реалізацію і взагалі на фінансово-господарську діяльність підприємства. При визначенні показника рентабельності прибуток співвідносять з чинниками, які найбільш впливають на його отримання. Існує три великих групи показників рентабельності (дохідні, витратні, ресурсні).

На зміну рівня показників рентабельності впливають економічні та організаційно-технічні фактори виробництва. Тому при аналізі стану рентабельності визначають, які з факторів вплинули на зміну рівня останнього та розробляють відповідні заходи для забезпечення ефективної діяльності підприємства.

Список літератури

1. Кобець, В. В. Бюджетування як інструмент управлінського планування діяльності підприємства [Текст] / В. В. Кобець, П. А. Фісуненко // Економічний форум . – 2014. – Вип. 3. – С. 130-132.
2. Надточій, С. І. Прогнозування та планування (бюджетування) грошових потоків підприємства як складові елементи системи управління ними [Текст] / С. І. Надточій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – №11. – С.65-69.
3. Орлов, В. В. Планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства [Текст] / В. В. Орлов // Управління розвитком. - 2013. - № 12. - С. 11-13.
4. Данильчук, І. В. Сутність фінансового стану підприємства та пошук управлінських рішень щодо забезпечення його ефективності [Текст] / І. В. Данильчук // Економічний вісник університету : збірник наукових праць. – 2014. – № 17/2.
5. Сутність бізнес-планування та призначення бізнес-плану / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/29678>.
6. Ястремська, О. М. Якість формування фінансової стратегії підприємства [Текст] / О. М. Ястремська // Фінанси України. – 2012. – №6. – С. 121-128.
7. Обушак, Т. А. Сутність фінансового стану підприємства / Т. А. Обушак // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 9. – С. 92-98.
8. Марцин, В. С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові оцінки фінансового стану підприємства / В. С. Марцин // Економіка, фінанси, право. – 2011. – №7. – 26-29 с.
9. Васильєв, В. В. Шляхи підвищення результативності українських підприємств / В. В. Васильєв // Фондовий ринок. – 2014. - №12. – С. 11-14.
10. Савчук, В. П. Вплив інфляції на оцінку показників прибутковості підприємства / В. П. Савчук, О. В. Москаленко // Фінанси України. – 2002. - №1.– с.50-60.
11. Єпіфанова, І. Ю. Формування та використання прибутку в системі забезпечення сталого розвитку підприємств// І. Ю. Єпіфанова, О. О. Сьома // Економічний простір: зб. наук. праць. – №67. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2012. – С. 248-254.

-
12. Зянько, В. В. Фінансовий аналіз та звітність: практикум / В. В. Зянько, І.Ю. Єпіфанова. – Вінницький національний технічний ун-т. – Вінниця : ВНТУ, 2008. – 83с.
 13. Богацька, Н. М. Рентабельність підприємства та шляхи її підвищення / Н. М. Богацька, Ю. В. Боб // За матеріалами міжнародної конференції - [Електронний ресурс] - <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=13188> – Ключові аспекти національної діяльності – 2010.

References

1. Kobets', V. V., & Fisunenکو P. A. (2014). Byudzhetuvannya yak instrument upravlins'koho planuvannya diyal'nosti pidpryyemstva. *Ekonomichnyy forum*, 3, 130-132.
2. Nadtochiy, S. I. (2013). Prohnozuvannya ta planuvannya (byudzhetuvannya) hroshovykh potokiv pidpryyemstva yak skladovi elementy systemy upravlinnya nymy. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini*, 11, 65-69.
3. Orlov, V. V. (2013). Planuvannya zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti pidpryyemstva. *Upravlinnya rozvytkom*, 12, 11-13.
4. Danyl'chuk I. V. (2014). Sutnist' finansovoho stanu pidpryyemstva ta poshuk upravlins'kykh rishen' shchodo zabezpechennya yoho efektyvnosti. *Ekonomichnyy visnyk universytetu*, 17/2.
5. *Sutnist' biznes-planuvannya ta pryznachennya biznes-planu*. Retrieved from: <http://buklib.net/books/29678>.
6. Yastrems'ka, O. M. (2012). Yakist' formuvannya finansovoyi stratehiyi pidpryyemstva. *Finansy Ukrayiny*, 6, 121-128.
7. Obushchak, T. A. (2012). Sutnist' finansovoho stanu pidpryyemstva. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, 9, 92-98.
8. Martsyn, V. S. (2011). Nadiynist', platospromozhnist' ta finansova stiykist' - osnovni skladovi otsinky finansovoho stanu pidpryyemstva. *Ekonomika, finansy, pravo*, 7, 26-29.
9. Vasyl'yev, V.V. (2014). Shlyakhy pidvyshchennya rezul'tatyvnosti ukrayins'kykh pidpryyemstv. *Fondovyy rynek*, 12, 11-14.
10. Savchuk, V. P., Moskalenko, O. V. (2002). Vplyv inflyatsiyi na otsinku pokaznykiv prybutkovosti pidpryyemstva. *Finansy Ukrayiny*, 1, 50-60.
11. Yepifanova, I. Yu., S'oma, O. O. (2012). Formuvannya ta vykorystannya prybutku v systemi zabezpechennya staloho rozvytku pidpryyemstv. *Ekonomichnyy prostir*, 67, 248-254.
12. Zyan'ko, V. V., Yepifanova, I. Yu. (2008). *Finansovyy analiz ta zvitnist'*. – Vinnyts'kyy natsional'nyy tekhnichnyy un-t. Vinnytsya : VNTU, 83s.
13. Bohats'ka, N. M., & Bob, Yu.V. (2010). *Rentabel'nist' pidpryyemstva ta shlyakhy yiyi pidvyshchennya*. Retrieved from: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=13188>.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2016 р.